

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ

درس نامه آشنایی با انقلاب اسلامی ایران

تهیه و تنظیم

دکتر فرزاد جهان‌بین

عضو هیأت علمی دانشگاه شاهد

عمده مطالب این جزوه، گردآوری، تلخیص و یا ذکر اصل مطالب از سایر کتابهاست. اما از جهت چارچوب نظری و نوع چینش مطالب بر اساس آن چارچوب و نگاه و نیز تقریرها و تبیین های جدید، متعلق به اینجانب می باشد.

فهرست اجمالی

فهرست اجمالی	أ
فهرست تفصیلی	ج
فهرست شکل‌ها	ز
فهرست جداول	ط
پیشگفتار: ضرورت درسی به نام انقلاب اسلامی	۳
۱: تعریف مفاهیم	۵
۲. چهارچوب نظری	۱۱
۳. دو دیدگاه در عصر مشروطه	۱۹
۴. پهلوی اول	۲۶
۵. پهلوی دوم	۴۱
۶. جریان شناسی نیروها	۹۵
۷. نگاهی به رهیافت‌های مختلف در مطالعات انقلاب اسلامی ایران	۱۱۵
۸. انقلاب اسلامی پس از پیروزی	۱۲۹

فهرست تفصیلی

فهرست اجمالی	.....	أ
فهرست تفصیلی	.....	ج
فهرست شکل‌ها	.....	ز
فهرست جداول	.....	ط
پیشگفتار: ضرورت درسی به نام انقلاب اسلامی	.....	۳
۱: تعریف مفاهیم	.....	۵
تعریف انقلاب	.....	۵
واژه‌های مرتبط با انقلاب	.....	۶
اصلاح	.....	۶
جنبش	.....	۶
کودتا	.....	۶
شورش	.....	۶
انقلاب کبیر	.....	۷
آنتونی گیدنز، جامعه‌شناس مشهور انگلیسی	.....	۸
میشل فوکو فیلسوف فرانسوی	.....	۹
وی همچنین می‌گوید	.....	۹

۹.....	بابی سعید:
۱۱	۲. چهارچوب نظری
۱۱.....	وضعیت ایران در قرن نوزده: .....
۱۲.....	الف- الگوی ترقی (تجدد): .....
۱۳.....	نقدهای وارد بر فرهنگ توسعه: .....
۱۷.....	ب- دیدگاه تعالی: .....
۱۹	۳. دو دیدگاه در عصر مشروطه.....
۱۹.....	دو دیدگاه در عصر مشروطه.....
۲۴.....	آثار مشروطه: .....
۲۴.....	علل شکست مشروطه: .....
۲۶.....	۴. پهلوی اول .....
۲۷.....	وضعیت ایران در آستانه کودتای ۱۲۹۹ .....
۲۷.....	دیدگاههای مطرح شده درباره رضاخان: .....
۴۰.....	رضاشاه و خلع از قدرت: .....
۴۱	۵. پهلوی دوم .....
۴۲.....	وضعیت کشور در دوره ی پهلوی دوم: .....
۴۲.....	الف- ۱۳۳۲ تا ۱۳۳۲ .....
۴۳.....	ملی شدن صنعت نفت .....
۴۹.....	۱۳۳۲ تا ۱۳۴۳ .....
۵۱.....	انقلاب سفید شاه و ملت .....
۵۴.....	الف- پیامدهای اقتصادی: .....
۵۵.....	آثار اجتماعی انقلاب سفید شاه و ملت: .....

فهرست شکلها □ ۵

۶۳	..... ۱۳۵۷-۱۳۴۳
۶۵	..... نقد مشروطیت توسط امام:
۶۶	..... تبیین نظریه حکومت اسلامی:
۶۶	..... استراتژی ها و شیوه های مبارزه سیاسی امام خمینی(ره):
۶۶	..... برنامه های توسعه در عصر پهلوی دوم:
۶۷	..... برنامه اول توسعه
۷۰	..... برنامه دوم توسعه
۷۲	..... برنامه سوم توسعه
۸۳	..... ۴- نتایج و پیامدهای توسعه اقتصادی در عصر پهلوی دوم
۸۶	..... فرهنگ و هویت سازی فرآیند توسعه در عصر پهلوی
۹۰	..... ۶. پارادوکس پهلوی دوم
۹۱	..... ۶-۱- پارادوکس اسلام گرایی و غرب گرایی
۹۲	..... ۶-۲- پارادوکس بازگشت به ایران باستان با ترویج مظاهر فرهنگ شبه ترقی
۹۳	..... ۶-۳- پارادوکس ادعای عزتمندی با وابستگی و ذلت در مقابل آمریکا
۹۴	..... ۶-۴- پارادوکس دفاع از هویت ایرانی با نفی هویت اسلامی ایرانیان
۹۵	..... ۶. جریان شناسی نیروها
۹۶	..... فصل اول: بازگشت دین به عرصه جامعه و سیاست
۹۶	..... ویژگی دوره رضاخان:
۱۱۵	..... ۷. نگاهی به رهیافت های مختلف در مطالعات انقلاب اسلامی ایران
۱۱۶	..... الف- رهیافت های تک عاملی:
۱۱۶	..... فرهنگی:
۱۱۷	..... اقتصادی:
۱۱۸	..... روان شناختی:

- سیاسی: ۱۱۹
- ب- رهیافت‌های چندعاملی ۱۲۰
- رهیافت فرهنگی انقلاب اسلامی در اندیشه امام خمینی (ره) ۱۲۳
۸. انقلاب اسلامی پس از پیروزی ۱۲۹
- فصل اول: دوره بی‌ثباتی سیاسی (۱۳۶۰-۱۳۵۷): ۱۲۹
- مسایل مختلف دوره اول: ۱۲۹
- فصل دوم- تثبیت نظام جمهوری اسلامی (۱۳۶۱-۱۳۶۰): ۱۲۸
- فصل سوم- دوره سازندگی و توسعه اقتصادی (۱۳۷۶-۱۳۶۷): ۱۵۰
- فصل چهارم- دوره اصلاحات و توسعه سیاسی (۱۳۸۴-۱۳۷۶): ۱۵۵
- مهم‌ترین اقدامات دوره اصلاحات: ۱۵۶
- آسیب‌های دوره اصلاحات: ۱۶۴

فهرست شکلها □ ز

فهرست شکلها

- شکل ۱: مفهوم شناسی انقلاب ۷
- شکل ۲: ماهیت انقلاب اسلامی ۸
- شکل ۳: از مرکز به پیرامون ۱۳
- شکل ۴: عناصر مدرنیت ۱۴
- شکل ۵: از مبانی تا ساختار ۱۵

فهرست جداول

جدول ۱: تفاوت نگاه علما و روشنفکران ۲۳

جدول ۲: نوع‌شناسی اهداف و ارزش‌های انقلاب اسلامی ۱۲۸

پیشگفتار: ضرورت درسی به نام انقلاب اسلامی

در روایت داریم که "هَلِكُ مَنْ لَا يَعْرِفُ قَدْرَهُ" هرکس جایگاهش را نشناخت هلاک شد. اتخاذ موضع صحیح در گرو شناخت فرد از خود، جامعه و جایگاهش می باشد. اگر قدر و تراز جامعه ای دانسته نشود آن جامعه جامعه ای منفعل و پذیرنده خواهد بود و بی شک در هجوم و تطاول جوامع آگاه و هدفمند نابود خواهد شد. از طرف دیگر برای پذیرش هر چیز بایستی باور بدان وجود داشته باشد و از دل باور، ارزش و از دل آنها رفتار تولید می گردد. اگر افراد شناخت صحیحی از نظام هویتی و به طور کلی داشته های محسوس و غیرمحسوس خود نداشته باشند نمی توانند به تعامل صحیح با دیگران بپردازند. ما محکوم به تعاملیم اما اگر این تعامل با توجه به عنصر ثابت فرهنگ و هویت باشد و اخذ ما فعالانه صورت بگیرد ما فرهنگ و هویتی سازوار خواهیم داشت و گرنه هویتی ناسازوار و چهل تکه خواهیم داشت. از منظر دیگر در تاریخ ایران نقاط عطف فراوانی وجود دارد. یکی از این نقاط عطف در ایران و

جهان، وقوع انقلاب اسلامی است. آنچه انقلاب به دست داد اگر به درستی شناخته نشود نمی توانیم پیچ تاریخی کنونی را به شایستگی رد کنیم.

خواهشمند است پیشنهادها، انتقادهای، نکته‌ها و نظرات ارزشمند خود را از طریق پایگاه <http://www.vdars.com> یا از طریق رایا نامه <http://www.jahanbein.ir> با مؤلف این کتاب در میان بگذارید.

و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین

دکتر فرزاد جهان بین

زمستان ۹۸

۱: تعریف مفاهیم

تعریف انقلاب

انقلاب در معنای لغوی به معنای دگرگون شدن می باشد. از جمله ویژگی های انقلاب ایجاد تغییرات بنی آدین در حوزه های متفاوت سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی می باشد. مولفه های انقلاب عبارتند از:

- وجود ناامیدی و نارضایتی عمیق به نحوی که هیچ امیدی به اصلاح وضعیت نیست.
- مطرح شدن ایدئولوژی های جایگزین در کنار نارضایتی های عمیق
- وجود خشونت که متناسب با نوع انقلاب ها گسترده یا محدود است.
- وجود رهبری و نهادهای بسیج گر
- حضور توده مردم در انقلاب
- تغییر بنیادین ساختار سیاسی و اجتماعی جامعه

واژه های مرتبط با انقلاب:

اصلاح

- تغییرات تدریجی و خرد می باشد که از سوی حاکمان صورت گرفته و در چهارچوب نظام حاکم انجام می گیرد و مسالمت آمیز می باشد.

جنبش

- حرکتی دراز مدت است که از ابتدا به صورت فکری فرهنگی می باشد و امکان دارد به انقلاب ختم شود .

کودتا

- اقدام صریح گروهی از نظامیان علیه رژیم قانونی که می تواند به تغییرات سیاسی و شاید اجتماعی منجر شود.

شورش

- حرکت مقطعی (واکنشی) با دامنه های متفاوت که ممکن است مقدمه انقلاب باشد یا خیر.